

безпеки продукції, прозорості та відстежуваності на всіх етапах виробничого процесу, своєчасного коригування стратегій та їх максимальної ефективності.

У контексті Європейського зеленого курсу для відновлення довкілля після війни і формування стійкої та ефективної агропродовольчої системи важливим є ефективна співпраця всіх зацікавлених сторін (міжнародні організації; уряд; громадські організації) та впровадження інтелектуальних інформаційних систем моніторингу. Саме вони здатні забезпечити систематичність та ефективність спостережень за станом навколишнього середовища (через використання передових технологій для збору, аналізу та візуалізації даних про забруднення, використання ресурсів, зміни клімату та інші аспекти, що впливають на довкілля), оперативність реагування на проблему (через своєчасне виявлення проблем в реальному часі та швидкість реагування на них, що дозволяє уникнути поширення забруднень, ліквідувати аварії та мінімізувати шкоду довкіллю), можливості прогнозування (завдяки аналізу даних та використанню штучного інтелекту задля прогнозування можливих змін у довкіллі, що дозволяє планувати дії заздалегідь), гідну інформаційну підтримку прийняття рішень (через надання об'єктивних даних) щодо політики та стратегій у сфері агровиробництва та охорони навколишнього середовища, які відповідають принципам сталого розвитку та Європейського зеленого курсу [3].

Викладене доводить, що зелене повоєнне відновлення продовольчих систем України є ключовим завданням, яке вимагає комплексного підходу та активної участі всіх зацікавлених сторін. Це забезпечить не лише стійке та ефективне виробництво, але й сприятиме зміцненню соціальної згуртованості та економічного зростання. Завдяки впровадженню інноваційних та екологічних рішень, Україна зможе не лише відновити свої продовольчі системи, а й зробити їх зразковими для інших країн.

Список джерел інформації

1. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>
2. Кашчена Н. Б., Нестеренко І. В. Цифровізація та екологізація інноваційного розвитку бізнесу: маркетингові аспекти повоєнного відновлення. Маркетинг у підприємстві, біржовій діяльності та торгівлі в Smart-суспільстві: управлінський, інноваційний та методичний виміри: колективна монографія. Львів: Видавець Кошовий Б.П.О., 2023. С. 482-504 URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/31522>
3. Kashchena N., Nesterenko I. Intelligent information systems for monitoring and managing environmental safety in the focus of the european green deal. Ekologia i racjonalne zarzadzanie przyrodą: edukacja, nauka i praktyka: materiały z międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej, Łomża. Żytomierz, 15.11.2023 r. Część 1. Wydawnictwo: MANS w Łomży, 2023. P.191-198.

РИЗИКИ ВЕЛИКОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

О.В. Воронянський, канд. іст. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

Завдання безпеки в будь-якій галузі вирішується лише за рахунок контролю над відповідним ресурсом та джерелами його надходження. Відповідно, забезпечення продовольчої безпеки країни неможливе без контролю держави за ефективністю використання земельного фонду сільськогосподарського значення (питання про власність на землю при цьому є другорядним). В основі необхідності такого контролю лежить протиріччя між підвищеною ліквідністю земель сільськогосподарського значення та високими ризиками ведення сільськогосподарського виробництва на ній, що зумовлює його відносно низьку рентабельність у випадку, коли для виробника недоступне встановлення монополю високих цін на свою продукцію або отримання вільного доступу на ринки з високим рівнем споживацької ємності. Як свідчить світова практика, власники великих обсягів сільськогосподарських земель віддають перевагу отриманню прибутків не від господарської діяльності на них, а від отримання рентної плати за оренду. Саме цей фактор і створює основні

ризиками для продовольчої безпеки країни, оскільки земельна рента становить помітну частку у створенні собівартості продовольчих товарів.

Конкурентні переваги вітчизняного аграрного сектору значною частиною зумовлені на порядок нижчими цінами на основний засіб виробництва — землю. У більшості країн старої Європи ціни коливаються від €13,5 тис до €27 тис/га). В Україні за даними Держгеокадастру станом на 01 січня 2021 р. нормативна грошова оцінка одного гектара ріллі в середньому по країні становила 27,5 тис. грн., тобто близько 840 євро. В Україні відносно невелика питома частка орендної плати за землю в собівартості сільськогосподарської продукції (не більше за 11%) до останнього часу була зумовлена неповноправним положенням власників земельних паїв як орендодавців (зокрема, відсутністю в них права розриву договору оренди за власною ініціативою). Тим не менше, за висновками експертів, навіть до запуску ринку землі у середньому через орендну плату сільськогосподарські підприємства областей умовного поясу вирощування пшениці (Харківщина, Дніпропетровщина, Запоріжжя, Херсонщина, Одещина) щорічно отримували прибутку майже на 50%, менше, ніж за умови, якби земля була їх власністю.

Вважається, що саме другий етап земельної реформи, на якому юридичні особи отримали офіційне право набувати землю у власність, створить ситуацію, при якій виробник сільськогосподарської продукції позбудеться орендної плати. Однак, на практиці ситуація розвивається у відповідності до загальносвітових трендів. Земельний ринок привабив нову для України (але широко розповсюджену в світі) категорію покупців – юридичних осіб, що не пов'язані з аграрною сферою. Земля для них – не засіб виробництва, а інвестиційний актив, що його можна використовувати як заставу для отримання коштів на розвиток бізнесу. Це підтверджують емпіричні дані. Так, в **аналітичному огляді** стану земельного ринку в Україні Київської школи економіки відмічається, що серед кредитів, виданих протягом березня 2022 – грудня 2023 рр. (тобто ще до введення в дію другого етапу земельної реформи) були забезпечені землею 10,3%. А за перші два місяці 2024 року кількість таких кредитів зросла в 2,4 рази.

Дана тенденція створює ризик перспективи переходу землі під контроль посередників — банківських структур та управляючих компаній, які стають на вершині класичної холдингової піраміди, де виробник знаходиться на найнижчому щаблі рівня прибутковості, а собівартість кінцевого продукту багатократно зростає через обслуговування додаткового ланцюга менеджменту вищих рангів.

Крім того, перехід землі до категорії товарів в силу її високої ліквідності зумовлює швидке зростання ціни на неї, що підтверджено досвідом всіх постсоціалістичних країн. Так, лише за період 2014-2020 рр. ціни в Чехії, Литві підвищилися втричі, в Естонії у 2,5 рази, в Угорщині – вдвічі. У Польщі 2004 року ціна за 1 га землі була на рівні 1 543 євро, а вже 2020 року зросла до 11 200 євро за 1 гектар.

Після запуску земельної реформи нормативна оцінка одиниці площі ріллі зразу зросла на 5%, при цьому вона становить не більше за третину реальної ціни, яка в більшості випадків сплачується неофіційно заради податкової оптимізації. Середньозважена ціна на сільськогосподарську землю зросла упродовж 2023 року на 8,3%, випередивши річні темпи інфляції в Україні. Для більшості фермерських господарств придбання необхідних для ведення рентабельної господарської діяльності обсягів землі стало менш доступним. Урядова програма «Доступні кредити 5-7-9%», розрахована на кредитування сільгоспідприємств, що намірені купувати землю під банківську заставу, не отримала широкого розповсюдження, оскільки для підприємців, які працюють «поза зоною високого воєнного ризику», відсоток по кредиту становить 13% річних. У результаті намітилась тенденція переходу контролю над виробництвом сільгосппродукції до глобальних ТНК (найбільші — Cargill, Monsanto та Dupont) які націлені на продаж продовольства за світовими цінами.

Ситуацію могло б змінити створення аграрно-промислових науково-виробничих кооперативів, де фермерські господарства могли б об'єднуватися навколо фінансованих державою потужних аграрних ВНЗ з відповідною дослідно-виробничою базою.